

กิตก์

กิตก์นั้น เป็นชื่อของศัพท์ที่ท่านประกอบปัจจัยหมู่หนึ่งซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายเนื้อความของนามศัพท์ และกิริยาศัพท์ที่ต่าง ๆ กัน

กิตก์นั้น แบ่งออกเป็น ๒ ก่อน คือ เป็นนามศัพท์อย่าง ๑ เป็นกิริยาศัพท์อย่าง ๑. กิตก์ทั้ง ๒ อย่างนี้ ล้วนมีธาตุเป็นที่ตั้งทั้งสิ้น.

นามกิตก์

กิตก์ที่เป็นนามกิตี เป็นคุณนามกิตี เรียกว่า นามกิตก์ ๆ นี้จัดเป็นสาธนะ มีปัจจัยเป็นเครื่องหมายว่า ศัพท์นี้ เป็นสาธนะนั้น ๆ เพื่อจะให้มีความแปลกกัน ดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น.

สาธนะ

ศัพท์ที่ท่านให้สำเร็จมาแต่รูปวิเคราะห์ ชื่อ 'สาธนะ' สาธนะนั้นแบ่งเป็น ๗ คือ กัตตุสาธนะ, กัมมสาธนะ, ภาวสาธนะ, กรณสาธนะ, สัมปทานสาธนะ, อปาทานสาธนะ, อธิกรณสาธนะ.

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะจัดเป็น ๓ คือ กัตตุรูป, กัมมรูป, ภาवरูป.

[กัตตุสาธนะ]

ศัพท์ใดเป็นชื่อของผู้ทำ คือ ผู้ประกอบกิจยานั้น เป็นต้นว่า กุมภกาโร ผู้ทำซึ่งหม้อ, ทายโก ผู้ให้, โอวาทโก ผู้กล่าวสอน, สาวโก ผู้ฟัง. ศัพท์นั้นชื่อกัตตุสาธนะ ๆ แปลว่า "ผู้-", ถ้างลงในอรรถคือ ตัสสึละ แปลว่า "ผู้-โดยปกติ."

[กัมมสาธนะ]

ผู้ทำ ๆ ซึ่งสิ่งใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งนั้น เป็นต้นว่า ปิโย เป็นที่รัก, โรโส วิสัยเป็นที่ยินดี กิตี, ศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งของที่เขาทำ เป็นต้นว่า กิจจัม กรรมอันเขาพึงทำ, ทานัม สิ่งของอันเขาพึงให้ [มีข่าน้ำเป็นต้น] กิตี. ชื่อว่ากัมมสาธนะ ๆ ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า "เป็นที่-," ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า "เป็นที่อันเขา-,"

[ภาวสาธนะ]

ศัพท์บอกกิริยา คือ ความทำของผู้ทำ เป็นต้นว่า คมนัม ความไป, ธานัม ความยืน, นิสชชา ความนั่ง, สยนม ความนอน. ชื่อว่าภาวสาธนะ เป็นภาवरูปอย่างเดียว แปลว่า "ความ--," ก็ได้, "การ--," ก็ได้.

[กรณสาธนะ]

ผู้ทำ ๆ ด้วยสิ่งใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งนั้น เป็นต้นว่า พนุณัม วัตถุเป็นเครื่องผูก มีเชือกและโซ่ เป็นต้น, ปหุณัม วัตถุเป็นเครื่องประหาร มีดาบและจ้าว เป็นต้น, วิขุณัม วัตถุเป็นเครื่องไซ มีเหล็กหมาดและส่วาน เป็นต้น, ชื่อว่ากรณสาธนะ ๆ ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า "เป็นเครื่อง--," ก็ได้, แปลว่า "เป็นเหตุ--," ก็ได้, ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า "เป็นเครื่องอันเขา--," ก็ได้, "เป็นเหตุอันเขา--," ก็ได้.

[สัมปทานสาธนะ]

ผู้ทำให้แก่ผู้ใดหรือแก่สิ่งใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของผู้นั้น ของสิ่งนั้น เป็นต้นว่า **สัมปทานิ** วัตถุ เป็นที่มอบให้, ชื่อว่าสัมปทานสาธนะ ๆ ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า "เป็นที่--, " ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า "เป็นที่อันเขา--, "

เทติ เอตสสาติ ทายโก (ภิกขุ)

ทาทพพิ เอตสสาติ ทายโก (ภิกขุ)

[อปาทานสาธนะ]

ผู้ทำไปปราศจากสิ่งใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งนั้น เป็นต้นว่า **ปภสฺสโร** แदनสร้านออกแห่งรัศมี ภายเทวดาจำพวกหนึ่ง, **ปภโว** แदनเกิดก่อน มีน้ำตกซึ่งเป็นแดนเกิดของแม่น้ำเป็นต้น, **ภิมิ** แदनกล้วยักษ์ ชื่อว่าอปาทานสาธนะ ๆ แปลว่า "เป็นแดน--."

ปรมิ ภวติ เอตสฺมาติ ปภโว. [แม่น้ำ] ย่อมเกิดก่อน แต่ประเทศนั้น เหตุนั้น [ประเทศนั้น] ชื่อว่าเป็นแดนเกิดก่อน [แห่งแม่น้ำ]. **ป** เป็นบทหน้า **ภู** ธาตุ, **พฤทธิ** **อุ** เป็น **โอ** แล้วเอาเป็น **อว** เป็นกัตตุรูป อปาทานสาธนะ.

[อธิกรณสาธนะ]

ผู้ทำ ๆ ในที่ใด ศัพท์ที่เป็นชื่อของที่นั้น เป็นต้นว่า **จานิ** ที่ตั้ง, **ที่ยิน**, **อาสนิ** ที่นั่ง, **สยนิ** ที่นอน, ชื่อว่าอธิกรณสาธนะ ๆ ที่เป็นกัตตุรูป แปลว่า "เป็นที่--, " ที่เป็นกัมมรูป แปลว่า "เป็นที่อันเขา."

ข้อควรจำของวิเคราะห์

๑. ถ้าเป็นรูปแบบของอาขยาต และ ตพพ ปัจจัย จะต้องมี **อิติ** เพราะเหตุนั้น มาเสมอ
๒. ถ้าวิเคราะห์ ด้วย **ยุ** ปัจจัย จะไม่มี **อิติ** เพราะเหตุนั้น

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะ จัดเป็น ๓ ตามวาททั้ง ๓ ที่กล่าวแล้วในอาขยาต ดังนี้.

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวาทกัตติ, เป็นเหตุกัตตุวาทกัตติ, สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป.

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาทก, สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป.

รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นภาววาทก, สาธนะนั้นเป็นภาवरูป.

ปัจจัยแห่งนามกิตก์

ปัจจัยที่สำหรับประกอบนามกิตก์นั้น จัดเป็น ๓ พวก คือ

- กิตปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว ๑
- กิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูปและภาวรูป ๑
- กิตกิจปัจจัย สำหรับประกอบกับศัพท์แม่ทั้ง ๓ เหล่า ๑.

- ๑) กิตปัจจัย อย่างนี้ :- กวิ, ณี, ญว, ตุ, รุ.
- ๒) กิจปัจจัย อย่างนี้ :- ข, ญย.
- ๓) กิตกิจปัจจัย อย่างนี้ :- อ, อิ, ณ, ตเว, ติ, ตุ, ยุ.

วิเคราะห์แห่งนามกิตก์

วิเคราะห์ในกิตปัจจัย

กวิ.

สยิ ภวตีติ สยมญ. [ผู้ใด] ย่อมเป็นเอง, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้เป็นเอง. สยิ เป็นบทหน้า ญ ชาติ ในความเป็น, ลบ กวิ เอานิคคหิตเป็น ม โดยวิธีสนธิ, เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ.

อุเรน คจฉตีติ อรุโค. [สัตว์ใด] ย่อมไปด้วยอก, เหตุนั้น สัตว์นั้น ชื่อว่าผู้ไปด้วยอก. อรุ เป็นบทหน้า คม ชาติ ในความไป, ลบพยัญชนะที่สุดธาตุ คือ ม ด้วยอำนาจ กวิ และลบ กวิ ด้วย.

ลั สฎฐุ ขนตีติ สงโข. สัตว์ใด ย่อมขุด [ซึ่งแผ่นดิน] ตี คือว่า ด้วยดี, เหตุนั้น [สัตว์นั้น] ชื่อว่าผู้ขุดดี. ลั เป็นบทหน้า ขน ชาติ ในความขุด, เอานิคคหิตเป็น ง โดยวิธีสนธิ.

ณี.

ธมมึ วทติ สีเลนาติ ธมมวาที, ธมมึ วตตุ สีลมสสาติ วา ธมมวาที. [ผู้ใด] กล่าวซึ่งธรรม โดยปกติ. เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้กล่าวซึ่งธรรมโดยปกติ; อีกอย่างหนึ่ง ความกล่าว ซึ่งธรรมเป็นปกติ ของเขา, เหตุนั้น [เขา] ชื่อว่าผู้มีความกล่าว ซึ่งธรรมเป็นปกติ. ธมม เป็นบทหน้า วท ชาติ ในความ กล่าว, พฤทธิ อ ที่ ว เป็น อา ด้วยอำนาจปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ แล้วลบ ณ เหมือนกล่าวแล้วใน โคตตัทธิต, ถ้าเป็นอดีตลึงค์ เป็น ธมมวาทีนี้ ถ้าเป็นนปุงลึงค์ เป็น ธมมวาที วิเคราะห์ก่อนเป็น กัตตุรูป กัตตุสาธนะ ลงในอรรถแห่ง ตัสสีละ, วิเคราะห์หลัง เป็นสมาสรูป ตัสสีลสาธนะ. สมาสรูป ตัสสีลสาธนะนี้ มิได้จัดเข้าในสาธนะ.

ปาปิ กโรติ สีเลนาติ ปापกาโร. [ผู้ใด] ย่อมทำ ซึ่งบาปโดยปกติ, เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่าผู้ทำ ซึ่งบาปโดยปกติ. ปाप เป็นบทหน้า กร ชาติ ในความทำ.

ธมฺมิ จรติ สีเลนาติ ธมฺมจารี. [ผู้ใด] ย่อมประพฤติซึ่งธรรม โดยปกติ, เหตุนั้น ผู้นั้น
ชื่อว่าผู้ประพฤติซึ่งธรรมโดยปกติ ธมฺม เป็นบทหน้า จรฺ ชาติ ในความประพฤติ, ในความเที่ยว.

ณฺว.

เทตีติ ทายโก. [ผู้ใด] ย่อมให้, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่า ผู้ให้. ทา ชาติ ในความให้, ย ปัจจย
หลังธาตุ มี อา เป็นที่สุด ณฺว. เป็น อก, เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ, ถ้าอิติลึงค์เป็น ทายิกา.

เนตีติ นายโก. [ผู้ใด] ย่อมนำไป, เหตุนั้น ผู้นั้น ชื่อว่า ผู้นำไป นิ ชาติ ในความนำไป พกฺทธิ
อิ เป็น เอ แล้วเอาเป็น อาย ด้วยอำนาจปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ เหมือนกล่าวแล้วในโคตตัทธิต

อนุสาสตีติ อนุสาสโก. [ผู้ใด] ย่อมตามสอน, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้ตามสอน.
อนฺ เป็นบทหน้า สาส ชาติ ในความสอน.

สุณาตีติ สาวโก. [ผู้ใด] ย่อมฟัง. เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่า ผู้ฟัง. สุ ชาติ ในความฟัง,
พกฺทธิ อุ เป็น โอ แล้วเอาเป็น อาว.

ตุ.

กโรตีติ กตฺตา, กโรติ สีเลนาติ วา กตฺตา. [ผู้ใด] ย่อมทำ. เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้ทำ ;
อีกอย่างหนึ่ง [ผู้ใด] ย่อมทำโดยปกติ, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้ทำโดยปกติ. กรฺ ชาติ ในความทำ,
ลพพยัญชนะที่สุดธาตุ ช้อน ตฺ, กตฺตุ เข้ากับปฐมาวิภัติ เอกวจนะแห่งนาม เป็น กตฺตา.
เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ วิเคราะห์หลังลงในตฺสสี่ละ.

วทตีติ วตฺตา. [ผู้ใด] ย่อมกล่าว, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่า ผู้กล่าว. วท ชาติ ในความกล่าว.

ขานาตีติ ณาตา. [ผู้ใด] ย่อมรู้, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่า ผู้รู้. ณา ชาติ ในความ รู้.

ธาเรตีติ ธาตา. [ผู้ใด] ย่อมทรงไว้, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้ทรงไว้. ธรฺ-ธา ชาติ ในความ
ทรง.

ฐ.

ปารี คจฺฉติ สีเลนาติ ปารคฺช. [ผู้ใด] ย่อมถึงซึ่งฝั่งโดยปกติ, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้ถึงซึ่งฝั่ง
โดยปกติ. ปาร เป็นบทหน้า คมฺ ชาติ ในความถึง, ลบที่สุดธาตุ ด้วยอำนาจปัจจัยที่เนื่องด้วย รฺ แล้ว
ลบ รฺ เสีย, เป็นกัตตุสาธนะ ลงในตฺสสี่ละ.

วิชานาติ สีเลนาติ วิญญ. ผู้ใด ย่อมรู้วิเศษ โดยปกติ, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้รู้วิเศษโดยปกติ.
วิ เป็นบทหน้า ณา ชาติ ในความ รู้, ช้อน ณฺ.

ภิกฺขติ สีเลนาติ ภิกฺขุ. [ผู้ใด] ย่อมขอ โดยปกติ, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้ขอโดยปกติ.
ภิกฺข ชาติ ในความขอ, ไม่ลบที่สุดธาตุ รัสสะ อุ เป็น อุ.

วิเคราะห์ในกิจปัจจัย

ข.

ทุกเขน กรียตีติ ทุกกริ. กรรมใด อันเขาทำได้โดยยาก, เหตุนั้น [กรรมนั้น] ชื่อว่าอันเขาทำได้โดยยาก. **ทุ** เป็นบทหน้า **กร** ชาติ ในความทำ, **ลบ ข** ซ้อน **ก** เป็น กัมมรูป กัมมสาณะ.

สุเขน กรียตีติ สุกรโ. ผู้ใด อันเขาเลี้ยงได้โดยง่าย, เหตุนั้น [ผู้ นั้น] ชื่อว่าผู้อันเขาเลี้ยงได้โดยง่าย. **สุ** เป็นบทหน้า **กร** ชาติ ในความเลี้ยง.

ทุกเขน รกขียตีติ ทุกกรขิ. [จิตใด] อันเขารักษาได้โดยยาก, เหตุนั้น [จิตนั้น] ชื่อว่าอันเขารักษาได้โดยยาก. **ทุ** เป็นบทหน้า **รกข** ชาติ ในความรักษา.

ณย

กาทพพนติ การิยิ. [กรรมใด] อันเขาพึงทำ, เหตุนั้น [กรรมนั้น] ชื่อว่าอันเขาพึงทำ. **กร** ชาติ ในความทำ, พฤทธิ **อ** เป็น **อา อิ** อาคม, **ลบ ณ** เสีย, เป็นกัมมรูป กัมมสาณะ.

เนตพพนติ เนยยิ. [สิ่งใด] อันเขาพึงนำไป, เหตุนั้น [สิ่งนั้น] ชื่อว่าอันเขาพึงนำไป. **นี** ชาติ ในความนำไป พฤทธิ **อี** เป็น **เอ,** **ลบ ณ** ซ้อน **ย.**

วตตพพนติ วชชิ. [คำใด] อันเขาพึงกล่าว, เหตุนั้น [คำนั้น] ชื่อว่าเขาพึงกล่าว, **วท** ชาติ ในความกล่าว, **ลบ ณ** แล้วเอา **ท** ที่สุดธาตุ กับ **ย** ที่สุดปัจจัย เป็น **ชช.**

ทमितพโพติ ทมโม. [ผู้ใด] อันเขาพึงทราบได้ เหตุนั้น [ผู้ นั้น] ชื่อว่าอันเขาพึงทราบได้. **ทม** ชาติ ในความ ฝึก, **ลบ ณ** แล้วเอา **ม** ที่สุดธาตุ กับ **ย** เป็น **มม.**

ยฺยชิตพพนติ โยคคิ. [สิ่งใด] อันเขาพึงประกอบ, เหตุนั้น [สิ่งนั้น] ชื่อว่าอันเขาพึงประกอบ. **ยฺยช** ชาติ ในความ ประกอบ, **ลบ ณ** แล้วเอา **ช** ที่สุดธาตุ กับ **ย** เป็น **คค.**

ครหิตพพนติ ครายหิ. [กรรมใด] อันเขาพึงติเตียน, เหตุนั้น [กรรมนั้น] ชื่อว่าอันเขาพึงติเตียน. **ครท** ชาติ ในความติเตียน. พฤทธิ **อ** เป็น **อา.** **ลบ ณ** แล้ว แปร **ท** ไว้เบื้องหลัง, **ย** ไว้เบื้องหน้า.

ทาทพพนติ เทยยิ. [สิ่งใด] อันเขาพึงให้, เหตุนั้น [สิ่งนั้น] ชื่อว่าอันเขาพึงให้. **ทา** ชาติ ในความให้ ชาติมี **อา** เป็นที่สุดอยู่หน้า **เอา ณย** เป็น **เอยย** แล้วลบ **อา** ด้วยสระสนธิ.

ศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยนี้ บางศัพท์ก็ใช้เป็นกิริยาากิตกบ้าง

อุ. **เต จ ภิกขุ ครายหา** อนึ่ง **ภิกษุ ท.** เหล่านั้น อันท่านพึงติเตียน.

วิเคราะห์ในกิตติกิจปัจจัย

อ.

ปฏฺิ ลํ ภิชฺชตีติ ปฏฺิสมภิทา. ปัญญาใด ย่อมแตกฉานดี โดยต่าง, เหตุนั้น ปัญญานั้น ชื่อว่าแตกฉานดีโดยต่าง. **ปฏฺิ ลํ** เป็นบทหน้า **ภิทฺ ฐาตุ** ในความแตก, อิตถิลิงค์ ปฐฺมาวิภัตติ เป็น **อา.** เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ.

หิตํ กโรตีติ หิตกฺโร. ผู้ใด ย่อมทำ ซึ่งประโยชน์เกื้อกูล, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้ทำซึ่งประโยชน์เกื้อกูล. **หิต** เป็นบทหน้า **กรฺ ฐาตุ** ในความทำ, ซ้อน **ก.**

นิสฺสาย นํ วสตีติ นิสฺสโย. [ศิษย์] อาศัยซึ่งอาจารย์นั้นอยู่, เหตุนั้น [อาจารย์นั้น] ชื่อว่าเป็นที่อาศัยอยู่ [ของศิษย์] **นิ** เป็นบทหน้า **สี ฐาตุ** ในความอาศัย. พฤทธิ **อี** เป็น **เอ** แล้วเอาเป็น **อย** แล้วซ้อน **ส** เป็นกัตตุรูป กัมมสาธนะ.

สิกฺขียตีติ สิกฺขา, สิกฺขณํ วา สิกฺขา. ธรรมชาติใด อันเขาศึกษา, เหตุนั้น [ธรรมชาตินั้น] ชื่อว่าอันเขาศึกษา; อีกอย่างหนึ่ง ความศึกษา ชื่อว่าสิกขา. **สิกฺข** ฐาตุ ในความศึกษา, สำเนียงก. วิเคราะห์หน้า เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ, วิเคราะห์หลังเป็นถาวรรูป ถาวรสาธนะ.

วิเนติ เตนาติ วินโย. [บัณฑิต] ย่อมแนะนำ ด้วยอุบายนั้น, เหตุนั้น [อุบายนั้น] ชื่อว่าเป็นเครื่องแนะนำ [ของบัณฑิต]. **วิ** เป็นบทหน้า **นี ฐาตุ** ในความนำ เป็นกัตตุรูป กรรมสาธนะ.

ปรมํ ภวติ เอตฺสฺมาติ ปภโว. [แม่น้ำ] ย่อมเกิดก่อน แต่ประเทศนั้น เหตุนั้น [ประเทศนั้น] ชื่อว่าเป็นแดนเกิดก่อน [แห่งแม่น้ำ]. **ป** เป็นบทหน้า **ภู ฐาตุ**, พฤทธิ **อู** เป็น **โอ** แล้วเอาเป็น **อว** เป็นกัตตุรูป อปาทานสาธนะ.

อิ.

อุทกํ ทธาตีติ อุทฺธิ. ประเทศใด ย่อมทรงไว้ ซึ่งน้ำ, เหตุนั้น [ประเทศนั้น] ชื่อว่าผู้ทรงไว้ซึ่งน้ำ [ทะเล]. **อุท** เป็นบทหน้า **ธา ฐาตุ** ในความทรง เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ.

สนฺธิยตีติ สนฺธิ. [วาทา] อันเขาต่อ, เหตุนั้น [วาทานั้น] ชื่อว่าอันเขาต่อ. **ลํ** เป็นบทหน้า **ธา ฐาตุ** ในความต่อ, เอานิคคหิตเป็น **น** ด้วยนิคคหิตสนธิ, เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ.

นิธิยตีติ นิธิ. สมบัติใด อันเขาฝังไว้, เหตุนั้น [สมบัตินั้น] ชื่อว่าอันเขาฝังไว้. **นิ** เป็นบทหน้า **ธา ฐาตุ** ในความฝังไว้.

ณ.

กมฺมํ กโรตีติ กมฺมกาโร. [ผู้ใด] ย่อมทำซึ่งกรรม. เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้ทำซึ่งกรรม. **กมฺม** เป็นบทหน้า **กรฺ ฐาตุ** ในความทำ, วิถีพฤทธิ และลบ **ณ** ปัจจัย ได้กล่าวแล้วในโคตตตฺทิตฺ, เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ.

รุชชตีติ โรโค. [อาพาธใด] ย่อมเสียดแทง, เหตุุนั้น [อาพาธนั้น] ชื่อว่าผู้เสียดแทง. **รุช** ชาติ ในความเสียดแทง. **เอา ช** เป็น **ค** เพราะ **ณ** ปัจจัย.

วหิตพโพติ วาโท. [ภาวะใด] อันเขาพึงนำไป, เหตุุนั้น [ภาชนะนั้น] ชื่อว่าอันเขาพึงนำไป. **วห** ชาติ ในความนำไป, เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ.

ปจัน ปาโก. ความหุงชื่อว่าปากะ. **ปจ** ชาติ ในความหุง, ตัม. **เอา จ** เป็น **ก** เพราะ **ณ** ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ.

ทุสสติ เตนาติ โทโส. [ชน] ย่อมประทุษร้าย ด้วยกิเลสนั้น, เหตุุนั้น กิเลสนั้น ชื่อว่าเป็น เหตุประทุษร้าย [แห่งชน.] **ทุส** ชาติ ในความประทุษร้าย, เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ.

อาวสนติ เอตถาติ อาวาโส. [ภิกษุ ท.] ย่อมอาศัยอยู่ในประเทศนั้น, เหตุุนั้น [ประเทศนั้น] ชื่อว่าเป็นที่อาศัยอยู่ [แห่งภิกษุ ท.] **อา** เป็นบทหน้า, **วส** ชาติ ในความอยู่, เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ.

ตเว.

กาทเว เพื่อจะทำ **กร** ชาติ เป็น **กา**. **คนุตเว** เพื่อจะไป **คม** ชาติ เอาที่สุดชาติเป็น **น**. ปัจจัยนี้ลงในจตุตถีวิภัตตินาม.

ติ.

มณฺณตีติ มติ. [ปัญญาใด] ย่อมรู้, เหตุุนั้น [ปัญญานั้น] ชื่อว่าผู้รู้. **มณฺณตี** **เอตายาติ วา มติ.** อีกอย่างหนึ่ง [ชน] ย่อมรู้ ด้วยปัญญานั้น. เหตุุนั้น [ปัญญานั้น] ชื่อว่าเป็นเหตุรู้ [แห่งชน]. **มนนํ วา มติ.** อีกอย่างหนึ่ง ความรู้ ชื่อว่ามติ **มน** ชาติ ในความรู้, ลบที่สุดชาติ. วิเคราะห์ต้น เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ, วิเคราะห์กลาง เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ, วิเคราะห์หลัง เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ.

สฺรตีติ สติ. [ธรรมชาติใด] ย่อมระลึก, เหตุุนั้น [ธรรมชาตินั้น] ชื่อว่าผู้ระลึก. **สฺรตี** **เอตายาติ วา สติ** อีกอย่างหนึ่ง [ชน] ย่อมระลึกด้วยธรรมชาตินั้น เหตุุนั้น [ธรรมชาตินั้น] ชื่อว่า เป็นเหตุระลึก [แห่งชน]. **สฺรณํ วา สติ** อีกอย่างหนึ่ง ความระลึก ชื่อว่าสติ. **สฺร** ชาติในความระลึก.

สมฺปชฺชิตพฺพาติ สมฺปตฺติ. [ธรรมชาติใด] อันเขาพึงถึงพร้อม, เหตุุนั้น [ธรรมชาตินั้น] ชื่อว่า อันเขาพึงถึงพร้อม. **สํ** เป็นบทหน้า **ปท** ชาติ ในความถึง, เอาที่สุดชาติ เป็น **ต** เอานิคคหิตเป็น **ม** ด้วยนิคคหิตสนธิ, เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ.

คจฺจนฺตี **เอตถาติ คติ.** [ชน ท.] ย่อมไป ในภูมินั้น, เหตุุนั้น [ภูมินั้น] ชื่อว่าเป็นที่ไป [แห่งชน ท.]. **คม** ชาติในความไป, ในความถึง, ลบที่สุดชาติ.

ตุ้.

กาตุ้ เพื่อจะทำ กรุ ธาตุ คนตุ้ เพื่อจะไป คม ธาตุ. ปัจจัยนี้ลงในปฐมและจตุตถีวิภัตตินาม.

ยุ.

เจตยตีติ เจตนา. [ธรรมชาติใด] ย่อมคิด, เหตุนั้น [ธรรมชาตินั้น] ชื่อว่าผู้คิด. จิต ธาตุ ในความคิด, พฤทธิ อี เป็น เอ, เอา ยุ เป็น อน, อิตถิลิงค์ ปฐมวิภัตตินาม เป็น อา. เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ.

กุชฌติ สีเลนาติ โกรธโน. [ผู้ใด] ย่อมโกรธ โดยปกติ, เหตุนั้น [ผู้นั้น] ชื่อว่าผู้โกรธโดยปกติ. กรุ ธาตุ ในความโกรธ, พฤทธิ อุ เป็น โอ เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ, ลงในตสสี่ละ.

ภุชชิตพพติ โภชนั. [สิ่งใด] อันเขาพึงกิน, เหตุนั้น [สิ่งนั้น] ชื่อว่าอันเขาพึงกิน. ภุช ธาตุ ในความกิน. เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ.

คจฉิยเตติ คมนั. [อันเขา] ย่อมไป, เหตุนั้น ชื่อว่า ความไป. คม ธาตุ ในความไป, เป็นถารูป ถารสาธนะ.

กโรติ เตนาติ กรณั. [เขา] ย่อมทำ ด้วยสิ่งนั้น, เหตุนั้น [สิ่งนั้น] ชื่อว่าเป็นเครื่องทำ [แห่งเขา]. กรุ ธาตุ ในความทำ, เป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ.

สัณณียติ เอตายาติ สัณณนา. [เนื้อความ] อันท่าน ย่อมพรรณนาพร้อม ด้วยวาจานั้น, เหตุนั้น [วาจานั้น] ชื่อว่าเป็นเครื่องอันท่านพรรณนาพร้อม [แห่งเนื้อความ]. สั เป็นบทหน้า วณณ ธาตุ ในความพรรณนา, เป็นกัมมรูป กรณสาธนะ.

สยนติ เอตถาติ สยณั. [เขา ท.] ย่อมนอนในที่นั้น, เหตุนั้น [ที่นั้น] ชื่อว่าเป็นที่นอน [แห่งเขา ท.] สี ธาตุ ในความนอน, พฤทธิ อี เป็น เอ แล้วเอาเป็น อย, เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ.

ยุ ปัจจัยนี้ ถ้าธาตุมี ร หรือ ห อยู่หน้า เป็น อน, แต่ธาตุที่มี ห เป็นที่สุด ไม่นิยมเหมือน ธาตุที่มี ร เป็นที่สุด.

กิริยาภิตกั

ภิตกัที่เป็นภิริยา เรียกว่าภิริยาภิตกั. ภิริยาภิตกันี้ประกอบด้วยภิริภิตติ วจนะ กาล ฐาตุ วจจก ปัจจัย, เหมือนอาชยาค ทั่วแต่ไม่มีบทและบุรุษเท่านั้น.

[ภิริภิตติ]

ภิริภิตติแห่งภิริยาภิตกันั้น ไม่มีแผนกหนึ่งเหมือนภิริภิตติอาชยาค, ใช้ภิริภิตตินาม. ถ้านามศัพท เป็นภิริภิตติและวจนะอันใด ภิริยาภิตกัก็เป็นภิริภิตติและวจนะอันนั้นตาม อย่างนี้ :-

ภิกขุ คามั ภินุทาย ภวิญโจ ภิกขุ เข้าไปแล้ว สูบ้าน เพื่อกัอนข้าว.

เยเกจิ พุทธี สรรณั คตา เส [ชน ท.] เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ถึงแล้ว ซึ่งพระพุทธีเจ้า ว่าเป็นที่ระลึก ชิ.

เอกั ภุริสั ฉตติ คเหตุวา คจฉนติ ปลสสามิ [ข้า] เห็น ซึ่งบุรุษ คนหนึ่ง ถือ ซึ่งรุ่ม ไปอยู่.

[กาล]

ในภิตกันี้แบ่งกาลที่เป็นประธานได้ ๒ คือ ปัจจุบันกาล ๑ อดีตกาล ๑. กาลทั้ง ๒ นั้น แบ่งให้ละเอียดออกอีก, ปัจจุบันกาลจัดเป็น ๒ คือ ปัจจุบันแท้ ๑ ปัจจุบันใกล้เคียงนาคต ๑, อดีตกาล จัดเป็น ๒ เหมือนกัน คือ ล่วงแล้ว ๑ ล่วงแล้วเสร็จ ๑. กาลที่กล่าวโดยย่อหรือพิสดารนี้ ต้องหมายรู้ ด้วยปัจจัยที่กล่าวข้างหน้า.

[ปัจจุบันกาล]

๑) ปัจจุบันแท้ แปลว่า 'อยู่'

อุ. อหิ รมมึ สุนนุโต ปิติ ลภามิ ข้า พังอยู่ ซึ่งธรรม ย่อมได้ ซึ่งปิติ.

๒) ปัจจุบันใกล้เคียงนาคต แปลว่า 'เมื่อ'

อุ. อนุสนธิ ฆญุตวา รมมึ เทเสนุโต อิมิ คาลมาท.

[พระศาสดา] เมื่อสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ สำแดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งคาถา อันนี้.

[อดีตกาล]

๑) ล่วงแล้ว แปลว่า 'แล้ว'

อุ. ตโย มาสา "อติภุนตา" เดือน ท. ๓ ก้าวล่วงแล้ว

๒) ล่วงแล้วเสร็จ แปลว่า 'ครัน - แล้ว'

อุ. เยน ภควา, เตนุปลสงภมิ, อุปสงภमितวา ภควนติ อภิวาทเหตุวา, เอกภนติ นิสิทิ.

ภิกษุรูปหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า โดยที่ใด, เข้าไปใกล้แล้ว โดยที่นั่น. ครันเข้าไปใกล้ แล้ว ไหว้แล้ว ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงนั่งแล้ว ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

วาจก

แม้ถึงวาจกนี้ ก็จัดเป็น ๕ อย่างเดียวกันกับวาจกในอาชยาดต่างกันสักว่ารูปแห่งกิริยาศัพท์, เพราะฉะนั้น ในที่นี้จักแสดงแต่อุทาหรณ์เท่านั้น.

- ๑) กัตตุวาจก. ภิกขุ คามิ ปิณฑาย ปวิญฺโจะ. ภิกขุ เข้าไปแล้ว สู่บ้าน เพื่อก่อนข้าว.
- ๒) กัมมวาจก. อธิคโต โข มยายิ ธมฺโม. ธรรม อันนี้ อันเรา ถึงทับแล้ว แล.
- ๓) ภาววาจก. การณเนตถ ภวิตพฺพิ. อันเหตุ ในสิ่งนี้ ฟังมี.
- ๔) เหตุกัตตุวาจก. สเทวกิ ตารยฺนโต [ท่าน] ยังโลกนี้ กับทั้งเทวโลก ให้ข้ามอยู่.
- ๕) เหตุกัมมวาจก. อัยิ ญฺโป ปตฺติญาปิโต. พระสญฺูป นี้ [อันเขา] ให้ตั้งจำเพาะแล้ว.

ปัจจัยแห่งกิริยาภิตก

ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยาภิตกนั้น จัดเป็น ๓ พวก เหมือนปัจจัยแห่งนามภิตก.

ภิตปัจจัย อย่างนี้ :- อนาคต, ตวนตุ, ตาวี.

ภิจปัจจัย อย่างนี้ :- อนีย, ตพพ.

ภิตภิจปัจจัย อย่างนี้ :- มาน, ต, ตุน, ตฺวา, ตฺวาน.

ในปัจจัยทั้ง ๓ พวกนั้น

อนาคต, มาน.

ตวนตุ, ตาวี, ต, ตุน, ตฺวา, ตฺวาน.

อนีย, ตพพ.

๒ นี้บอกปัจจุบันนกาล

๖ นี้บอกอดีตกาล.

๒ นี้บอกความจำเป็น.

ภิตปัจจัย.

อนาคต.

สฺจนฺโต ฟังอยู่. สฺ ชาติ ในความฟัง, ณา ปัจจัย

กโรนฺโต ทำอยู่. กร ชาติ ในความทำ, โอ ปัจจัย

กถนฺโต กล่าวอยู่. กถ ชาติ ในความกล่าว, เอ ปัจจัย

ถ้าเป็นอิตถิลิงค์ ลง อี เป็น สฺจนฺตี กโรนฺตี กถนฺตี.

ตวนตุ.

สฺตฺวา ฟังแล้ว. สฺ ชาติ ในความฟัง, นาม.

ภฺตฺตฺวา กินแล้ว. ภฺช ชาติ ในความกิน, เอาที่สุดชาติ เป็น ต, นาม.

วฺลิตฺตฺวา อยู่แล้ว. วฺส ชาติ ในความอยู่, เอา ว เป็น วฺ แล้ว ลง อี, นาม.

ถ้าเป็นอิตถิลิงค์ เป็น สฺตฺวตี, ภฺตฺตฺวตี, วฺลิตฺตฺวตี. นาม.

ตาวี.

ป๋.	อิต.	นป๋.	
สุตาวี	สุตาวินี	สุตาวี	ฟังแล้ว.
ภุตตาวี	ภุตตาวินี	ภุตตาวี	กินแล้ว.
วุสิตาวี	วุสิตาวินี	วุสิตาวี	อยู่แล้ว.

กิริยาศัพท์ที่ประกอบด้วยกิตปัจจัยอย่างนี้ อยู่หน้ากิริยาอาชยาดโดยมาก, ฟังเห็นว่าเป็นเหมือน
บทวิเสสนะ.

กัจปัจจัย.

อนีย.

กรณีย	อันเขาฟังทำ.	กรฺ ชาติ	ในความทำ, เอา น เป็น ณ.
วจนีย	อันเขาฟังกล่าว.	วจฺ ชาติ	ในความกล่าว,
โภชนีย	อันเขาฟังกิน.	ภุชฺ ชาติ	ในความกิน, พฤทธิ อู เป็น โอ.

ศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยนี้ บางศัพท์ก็ใช้เป็นนามกิตกบ้าง.

อุ. ปณิเตน ขาหนีเณ โภชนีเณ ปริวิสิ.
เขาเลี้ยงแล้ว ด้วยของควรเคี้ยว ด้วยของควรบริโภคนั้น อันประณีต.

ตพพ.

กตตพพิ	อันเขาฟังทำ,	กรฺ ชาติ	ลบ ร ช้อน ต.
วตตพพิ	อันเขาฟังกล่าว,	วทฺ ชาติ	เอา ท เป็น ต.
ภุชชิตพพิ	อันเขาฟังกิน,	ภุชฺ ชาติ	ลง อิ อาคม.

กิตกัจปัจจัย.

มาน.

มาน ปัจจัยนี้ มีคติเหมือน อนุต ก็แต่ว่า ถ้าไม่มี ย ปัจจัย ซึ่งลงในกรรม เป็นกัตตุวาก, ถ้า
มี ย ปัจจัยนั้น เป็นกัมมวากอย่างนี้ :-

กัตตุวาก.

กัมมวาก.

กฐฺมานโน	ทำอยู่.	กริยฺมานโน	อันเขาทำอยู่.
ภุชฺชมานโน	กินอยู่.	ภุชฺชียฺมานโน	อันเขากินอยู่.
วทฺมานโน	กล่าวอยู่.	วจฺจฺมานโน	อันเขากล่าวอยู่.

ต.

ธาตุมี **ม** และ **น** เป็นที่สุด ลบที่สุดธาตุ.

คโต ไปแล้ว. **คม** ธาตุ ในความไป, ความถึง.
รโต ยินดีแล้ว **รม** ธาตุ ในความยินดี.
ขโต อันเขาขุดแล้ว. **ขน** ธาตุ ในความขุด.
หโต อันเขาฆ่าแล้ว. **हन** ธาตุ ในความฆ่า.

ธาตุ **จ**, **ช**, และ **ป** เป็นที่สุด เอาที่สุดธาตุ เป็น ต.

สิตโต อันเขารดแล้ว, **สิจ** ธาตุ ในความรด.
วิวิตโต สงัดแล้ว. **วิ+วิจ** ธาตุ ในความสงัด.
ภุตโต อันเขากินแล้ว. **ภุช** ธาตุ ในความกิน.
จตโต อันเขาสละแล้ว **จช** ธาตุ ในความสละ.
คฺตโต อันเขาคุ้มครองแล้ว. **คฺป** ธาตุ ในความคุ้มครอง.
ตตโต ร้อนแล้ว. **ตป** ธาตุ ในความร้อน.

ธาตุมี **อา** เป็นที่สุดก็ดี **ต** เป็นกัมมวาทกัฏฐิ ลง **อิ**.

จิตโต ยืนแล้ว. **จา** ธาตุ ในความตั้งอยู่.
ปีโต อันเขาตี้มแล้ว. **ปา** ธาตุ ในความตี้ม.
ภาสโต อันเขากล่าวแล้ว. **ภาส** ธาตุ ในความกล่าว.
อภิขุณฺนิโต อันเขาเพ่งจำเพาะแล้ว. **อภิ+ณา** ธาตุ ในความเพ่ง. (เอา **อา** ที่ **ณา** เป็น **อิ**).

ธาตุมี **ท** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ต** เป็น **นฺน** แล้วลบที่สุดธาตุ.

ฉนฺโน อันเขามุงแล้ว. **ฉท** ธาตุ ในความปิด.
สนฺโน จมแล้ว. **สท** หรือ **สิท** ธาตุ ในความจม.
รฺนฺโน ร้องให้แล้ว. **รฺท** ธาตุ ในความร้องให้.
ฉินฺโน อันเขาตัดแล้ว. **ฉิท** ธาตุ ในความตัด.
ภินฺโน แตกแล้ว. **ภิท** ธาตุ ในความแตก.
ทินฺโน อันเขาให้แล้ว **ทา** ธาตุ ในความ ให้. (เอา **อา** ที่ **ทา** เป็น **อิ**).

ธาตุมี **ร** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ต** เป็น **ณณ** แล้วลบที่สุดธาตุ.
ชินฺโณ แก่แล้ว. **ชिर** ธาตุ ในความคร่ำคร่า.
ติณฺโณ ช้ำมแล้ว. **ตฺร** ธาตุ ในความช้ำม.
ปฺณฺโณ เต็มแล้ว. **ปฺร** ธาตุ ในความเต็ม.

ธาตุมี **ส** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ต** เป็น **ฏฐ** แล้วลบที่สุดธาตุ.
ตุฏฺโฐ ยินดีแล้ว. **ตฺส** ธาตุ ในความยินดี.
หฺมฺโฐ ร่าเริงแล้ว. **หฺส** ธาตุ ในความหัวเราะ.
ปฺวิฏฺโฐ เข้าไปแล้ว. **ป+วิส** ธาตุ ในความเข้าไป.

ธาตุมี **ธ** และ **ภ** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ต** เป็น **ทฐ** แล้วลบที่สุดธาตุ.
พฺทฺโฐ รู้แล้ว. **พฺธ** ธาตุ ในความรู้.
กฺทฺโฐ โกรธแล้ว. **กฺธ** ธาตุ ในความโกรธ.
รฺทฺโฐ ปิดแล้ว. **รฺธ** ธาตุ ในความกั้น.
ลฺทฺโฐ อันเขาได้แล้ว. **ลฺภ** ธาตุ ในความได้.
อฺรทฺโฐ อันเขาปรารถนาแล้ว. **อา+รภ** ธาตุ ในความเริ่ม.

ธาตุมี **ม** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ต** เป็น **นต** แล้วลบที่สุดธาตุ.
ปฺกนฺโต หลีกไปแล้ว. **ป+กม** ธาตุ ในความก้าวไป.
ทนฺโต ทรมานแล้ว. **ทม** ธาตุ ในความทรมาน.
สนฺโต ระงับแล้ว. **สม** ธาตุ ในความสงบ, ระงับ.

ธาตุมี **ห** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ต** เป็น **พห** แล้วลบที่สุดธาตุ.
รฺพฺโห งอกแล้ว. **รฺห** ธาตุ ในความงอก.
มฺพฺโห หลงแล้ว. **มฺห** ธาตุ ในความหลง.
วฺพฺโห อันน้ำพัดไปแล้ว. **วฺห** ธาตุ ในความลอย.

ศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยนี้ บางศัพท์ก็ใช้เป็นนามกิตก์บ้าง เหมือนบพว่า **พฺทฺโฐ** เป็นต้น.

ธาตุบางตัวเมื่อเข้ากับ ต ปัจจย แปลงธาตุกับ ต ปัจจยเป็นรูปต่างๆได้ เช่น

ปกโก อันเข้าหุงแล้ว, สุกแล้ว, ไหม้แล้ว, **ปจ** ธาตุ ในความหุง, ต้ม , สุก ,ไหม้.

ปทีโน อันเขาละแล้ว, เสื่อมแล้ว, **ป + หา** ธาตุ ในความละความเสื่อม.

ททโตอันไฟไหม้แล้ว, **ทห** ธาตุ ในความเผา, ไหม้, (แปลง ต เป็น **ทฒ** ลบที่สุด ธาตุ)

นิลีโน แอบแล้ว, เร้นแล้ว, **นิ + ลี** ธาตุ ในความแอบความเร้น.

ลคโค ข้องแล้ว, **ลค** ธาตุ ในความข้อง, ติด.

ข้อควรจำ ต ปัจจย

๑. ธาตุมีกรรมลง ต ปัจจยเป็นกรรมจาก
๒. ธาตุไม่มีกรรมลง ต ปัจจยเป็นกัตตุจาก, ภาวจาก
๓. ธาตุมีกรรมและธาตุไม่มีกรรมลงในเหตุกัตตุจากเป็นเหตุกัมจาก
๔. ต ปัจจยใช้เป็นนามนามได้ เช่น พุทฺโธ เป็นต้น

ตุนาที่ปัจจย

ตุน.	ตฺวา.	ตฺวาน.	คำแปล
กาตุน.	กตฺวา.	กตฺวาน.	ทำแล้ว.
คนตุน.	คนตฺวา.	คนตฺวาน.	ไปแล้ว.
หนตุน.	หนตฺวา.	หนตฺวาน.	ฆ่าแล้ว.

อุปสัคอยู่หน้า แปลงปัจจยทั้ง ๓ เป็น ย.

อาทาย ถือเอาแล้ว. **อา+ทา** ธาตุ ในความถือเอา.

ปหาย ละแล้ว. **ป+หา** ธาตุ ในความละ.

นิสสาย อาศัยแล้ว. **นิ+ลี** ธาตุ ในความอาศัย.

ธาตุมี **ม** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุ เป็น **มม**.

อาคมม มาแล้ว. **อา+คม** ธาตุ ในความไป.

นิกขมม ออกแล้ว. **นิ+ขม** ธาตุ ในความออก, ก้าวออก.

อภิรมม ยินดียิ่งแล้ว. **อภิ+รม** ธาตุ ในความยินดี.

ธาตุมี **ท** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ย** กับที่สุดธาตุเป็น **ชช**.

อุปชช เกิดขึ้นแล้ว. **อุ+пт** ธาตุ ในความเกิด.

ปมชช ประมาทแล้ว. **ป+มท** ธาตุ ในความประมาท.

อจฉชช ชิงเอาแล้ว. **อา+ฉท** ธาตุ ในความชิงเอา.

ธาตุมี **ธ** และ **ภ** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ย** กับที่สุดธาตุ เป็น **ทธา, พภ**.

วิทธา แทงแล้ว. **วิธ** ธาตุ ในความแทง.

ลทธา ได้แล้ว. **ลภ** ธาตุ ในความได้.

อารพภ ปรารภแล้ว. **อา+รภ** ธาตุ ในความเริ่ม.

ธาตุมี **ห** เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง **ย** กับที่สุดธาตุเป็น **ยห**.

ปกคยห ประคองแล้ว. **ป+คห** ธาตุ ในความประคอง.

สนนยห ผูกแล้ว. **ส+นห** ธาตุ ในความผูก.

อารยห ขึ้นแล้ว. **อา+รห** ธาตุ ในความขึ้น.

แปลง **ตวา** เป็น **สวา**, **ตวาน** เป็น **สวาน** จำเพาะแต่ **ทิส** ธาตุ อย่างเดียว.

คำถามชื่อ สาธนะ ธาตุ ปัจจัย และวาจก.

สาธนะ และ ปัจจัย

ทา ธาตุ	ในความให้.	ทายโก	ชื่อคน
"	"	ทานัม	ชื่อกิริยา
"	"	ทานัม	ชื่อเจตนา
"	"	ทานัม	ชื่อของ
"	"	ทานัม	ชื่อที่
ปจ ธาตุ	ในความหุง	ปาจโก	ชื่อคน
"	"	ปกกัม	ชื่อข้าว
"	"	ปาโก	ชื่อหม้อข้าว
"	"	ปจัน	ชื่อกิริยา
"	"	ปจัน	ชื่อพืน
พนธ ธาตุ	ในความผูก.	พนธโก	ชื่อคนผูก
"	"	พนธัน	ชื่อกิริยา
"	"	พนธัน	ชื่อเรือนจำ
"	"	พนธัน	ชื่อโซ่
"	"	พนโธ	ชื่อคนที่เขาผูก.

ถามธาตุปัจจัยและวาจก

ภวิตพหฺ	อันเขาพึงมี.	ทิสฺวาน	เห็นแล้ว
สมมุยฺห	หลงพร้อมแล้ว.	กถิตฺ	อันเขากล่าวแล้ว.
ฉินฺทีย	ตัดแล้ว.	เทสฺสิต	อันเขาแสดงแล้ว.
นินฺสโน	นั่งแล้ว.	ปสฺสนฺโต	เห็นอยู่.
วณฺโต	คายแล้ว.	ทิจฺฉฺโง	อันเขาเห็นแล้ว.
วทณฺโต	กล่าวอยู่.	สิทฺโธ	สำเร็จแล้ว.
สุตฺวา	ฟังแล้ว.	พทฺโธ	เนื่องแล้ว.
ลทฺธาน	ได้แล้ว.	ภนฺโต	หมุนแล้ว.
ทิสฺวา	เห็นแล้ว.	อาภินฺโน	เกลื่อนกล่นแล้ว.
โอกมฺม	ก้าวลงแล้ว.	วณฺทนีโย	อันเขาพึงไหว.
โอคาศฺโห	หยั่งลงแล้ว.	วณฺทนีโย	อันเขาพึงไหว.